

magatok körül egy szép, egy békés összhangban fejlődő keresztény társadalmat.

Célom volt ez ünnepi alkalommal szilárdabbá tenni Istenben való bizalmatokat, s nemesebb irányt jelölni embertársaitok iránti tetteiteknek. Vajha e magasztos cél érdekében hirdetett gondolataimnak helyet adtatok volna a ti lelketekben! Én teljesen megjutalmazva érezném magamat fáradságomért, ha erős vágyat, hő óhajtást ébreszthettem volna szívetekben, egy jobb, tisztább, szentebb és vallásosabb élet iránt! Ámen.

Az unitárius vallás hitelvei

a Jézus életében és tanításaiban gyökereznek.¹

Irta: Ürmösi Károly.

Alapige: I. Kor. I. r. 23 v.:

„Mi pedig prédikáljuk a Krisztust.”

Mióta az emberiség a műveltségnek arra a fokára eljutott, hogy a vallásnak tárgyain egy kissé öntudatosabban gondolkodik, s a különböző időszakok felett uralkodó vallásos eszméknek benső tartalmát kisebb-nagyobb fokú érdeklődéssel vizsgálja, alig volt még szélesebb körben tárgyalt, gyakrabban napirenden levő, — mondhatnám — nagyobb közkezdveltségnek örvendő kérdés, mint ez: melyik az igazi vallás?

S csak természetesnek találhatjuk, ha minden vallásnak követőjében ott látjuk az övéhez ragaszkodásnak azt a kisebb-nagyobb mértékét, amely e kérdést saját javára lenne hajlandó eldönteni. Nem csak a Mohamed buzgó követője nevezi magát „igaz hitű muzulmánna”, s az ő vallásán kívül esőket hitetlen gyauroknak; nemcsak a Mózes híve helyezkedik a csak a magáét helyesnek, igaznak tartó kizárólagosság álláspontjára: de még a „szeretet” vallásához tartozó különböző felekezetiiek ajkáról is hallhatjuk az ilyen véleménynyilvánításokat: az én vallásom a legjobb, az enyém a legrégibb, az enyémnek legtöbb a követője, az enyém egyedül idvezítő s így tovább.

A gondolkodó előtt fölmerülhet az a kérdés: vajon jól van-e ez így? Vajon az ilyen kérdés: melyik az igaz vallás, jogosult-e, megengedhető-e ez az emberi haladás és különösen a közbékesség jól felfogott szempontjából?

¹ Pályadíjat nyert az 1908. évi pályázaton, megjelent a Keresztény Magvető 1909. évi I. füzetében.

Lehetnek, akik e kérdésekre — habozás nélkül — tagadólág felelnek. Egyben pedig nem késnek emlegetni azon válaszfalakat, amelyeket éppen a vallási vitatkozások állítottak és állítanak ember és ember közé; azon háborúkat, vérkezéseket, máglyákat és gályákat, amelyeknek emlékei mint sötét, félelmes rémek tűnnek elő a múlt idők sötét kódéből.

Hát hiszen ezek — igaz — el nem tagadható szomorú tények. Ámde — eltekintve attól, hogy azon harcok előidézésében nem kevés szerep jutott a szorosan oda nem tartozó idegen érdekeknek, sőt nem egyszer a nemesnek éppen nem nevezhető indokoknak is: viszont az is kétségbe vonhatatlan igazsággá áll, hogy az emberiség haladása mindig nehézségekkel, küzdelmekkel, ezernyi gátló akadályok legyőzésével járt és fog járni.

Már pedig, ki tagadhatná, aki az emberiség történetét ismeri, hogy valamint az emberi lélek egyéb megnyilvánulásainak, úgy a vallásos eszméknek terén is a haladás ténye kétségtelenül megállapítható? S ki volna az, aki a haladás törvényét a vallás köréből a jövőre is kizárni akarná?!...

Melyik az igazi vallás? — e kérdésnek az emberi haladás szempontjából tehát föltétlen jogosultsága van.

Más kérdés azonban, hogy annak eldöntésénél milyen eszközökkel élünk, minő fegyvereket használunk?!...

Mert a vallásbeli különbség magában véve még korántsem volna veszedelmes, ha e mellett is a testvériség érzése megmarad a szívekben, ha az emberek a vallásban a hit tárgyairól való különböző felfogás mellett is egy főcélú látnak, és főként azt tartják szem előtt.

Sőt az sem baj, ha e különbség bizonyos nemes versenynek válik okozójává. Mert ez az eszméknek „ama nemes harca”, amely minden más alantas érdeket kizár, amelynek jótékony „tüzét és fegyvereit” éppen Jézus bocsátotta e világra, s amely egyedül eredményezheti, hogy legyen — a próféta szavai szerint — „egy akol és egy pásztor.”

Mi lehetne más e nemes versenynek tárgya a „szeretet” vallásának, a kereszténységnek körében, ahol — ha különböző felekezetekhez tartozók is — ugyanazon „fejnek tagjai”

vagyunk, akik egy értelemmel valljuk és hirdetjük az apostoli szavakat: „nincsen senkiben másban üdvösség, és nem is adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene megtartatnunk” a Jézuson kívül?!...

Mi lehetne más, mint annak eldöntése, hogy vajjon a kereszténység körébe tartozó különböző felekezetűek közül melyiknek felfogása helyesebb a hit tárgyairól, s főként melyiknek gondolkozása áll közelebb ama nagy mesternek, a názáreti Jézusnak szelleméhez, eszméihez, életében megvalósított elveihez?

Nagy, fontos, nevezetes kérdés ez, afiai!

Hiszen ha egyeseknek, családoknak van több száz éves nemessége, amelyre, mint őseitől nyert örökségre, büszkén hivatkozik a nem egyszer törpe, méltatlan, korcs utód is: vajjon nem méltán emlegeti-e a vallás, mint az eszméknek, elveknek örököse, a hite szerinti lelki rokonságot az eszmék, elvek első hirdetőjével?

Ti is, afiai, nem egyszer hallottátok már a mi szent vallásunk hirdetőjének ajkáról, hogy a mi unitárius vallásunk a tiszta kereszténység álláspontján áll, vagy más szavakkal: hogy hitelveink alapjukban éppen azok, amelyeket az Ur Jézus hirdetett, s nagyrésztben életével is megvalósított.

Nem lennék jó unitárius, ha nem lenne nekem is e meggyőződése. Nem lennék hű pásztorok, ha nem hirdetném én is nektek e meggyőződésemet, intvén titeket az apostollal: „Ne legyünk többé gyermekek, kik habozunk, s ide s tova hajtassunk a tudománynak akármilyen szele által. Hanem az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva növekedjünk, abban aki Fő, tudniillik a „Krisztusban.”

Éppen e cél lebeg szemeim előtt, amidőn a felolvasott szent lecke alapján: „Mi pedig prédikáljuk a Krisztust” — kifejteti szándékozom azt az igazságot, hogy az unitárius vallás hitelvei a Jézus életében és tanításaiban gyökereznek.

Ezt bizonyítja: I. Hitünk az egy Istenben.

II. Hitünk az emberi léleknek Istennel való rokonságában, s az embereknek ezen alapuló sorsában és hivatásában.

III. Hitünk az emberiségnek örök igazságokon alapuló folytonos haladásában.

I.

Isten!!... Mi nagy, mi szent fogalom ez!!...

Talán nem is volna illő a mindennapi küzdelmek sodró árában nem egyszer szentségtelenné váló ajaknak fölvennie e nevet, ha csak nem a dicsőítés hangján, ha csak nem az imádat megszentelő érzelmeiben kifejezve?!...

Talán merészség is emberi gyarló értelemnek e fogalom meghatározásába kezdeni?!...

Titáni küzdelem, melynek harcosa a sikertelenség mély örvényébe bukik?!...

Ám mitől riad vissza a pornak törpe és mégis magasra törő fia, amidőn érzi magában, hogy hivatva van „mindeneket” vizsgálni, még „az Istennek mélységeit” is; amidőn érzi, hogy

„Isten lakozik mibennünk,
S attól ihletve hevülünk.”

Nem évszázak, meghatározhatatlan számú évezredek azok, amelyeken keresztül — ösztönözve-sarkalva attól az ingertől, amely ott született a „tudásfája” gyümölcsének első megízlelése pillanatában — éppen az Istenség nagy gondolatának megfejtése üzi, hajtja, foglalkoztatja elméjét — tovább-tovább, főlebb-főlebb — a diadal soha meg nem szűnő reményében.

A tudós, midőn dolgozó szobájában növényi és állati sejteket vizsgál, s az apró részeket elképzelhetlenül kicsiny parányokra bontja; amidőn leszáll a tenger fenekére, vagy behatol a föld mélyébe, hol örök tüzek égnek, vagy fölemelkedik távcsövével az égitestek, csillagok milliói közé; amidőn az emberi élet rejtelseit kutatja, vagy a történet könyvébe lapozva, az eseményeket, alakulásokat tanulmányozza, s keresi az okokat, összefüggéseket: mindig, de mindig — ha nem mondja is, ha céljául mást nevez is meg, — valójában a végokat, az Alkotót, Istent keresi.

És az egyszerű embert is, — aki a tudományok titkaiba

való beavatottság nélkül, csupán lelkének szemlélődő hajlamait követve, a természet jelenségeinek figyelése közben elmerül a végtelenség gondolatába — a vizsgálódás ösztöne, lelkének vágya, az Isten kereséséhez vezeti.

És mi az eredménye az emberi szellem e több évezre-des keresésének, bűvárkodásának?! Talán teljes ismeret, megcáfolhatatlan bizonyosság?!

Nem, afiai! De balgaság is volna ezt várni. Nem szabad felednünk a költő szavait: „Isten, kit a bölcs lángeze föl nem ér”... Nem szabad szem elől téveszteni az apostol szavait: „A hit olyan dolgoknak valósága, amelyek nem láttatnak.”

Mi az eredmény?! Mindenesetre óriási haladás amaz „óhajtvá sejtett” lény megismerésének nagy útján. Gondoljátok csak el: mily végtelen különbség a fetiseknek, kő- és ércbálványoknak alacsony szellemi fokon álló imádója és a mai kor bölcse között, aki — midőn vizsgálódása közben az utolsó sejthez jutott — leborult ama Főhatalom előtt, akit színről-szinre meglátni nem tudott, de akit tagadni munkái tiltják.

Mi az eredmény?! Teljesebb, tisztább, józan észnek, felvilágosodott lélek követelményeinek megfelelőbb hit — boldogítóbb, fölemelőbb sejtetem.

Az eredmény az Istenség felől lehető emberi tudásnak legmagasabb foka: az Isten gondolata, aki lélek, atya, aki — *mindenek fölött* — egy.

Boldogan, sőt a vallásom iránti szeretetem által szentesített büszkeség érzésével mondom ki előttetek afiai, hogy ez az Isten a *mi Istenünk*. Ez az, akire vonatkozólag valljuk Pál apostollal: „Nekünk csak egy Istenünk van, amaz Atya, akitől mindenek vannak és mi is abban vagyunk.” „Tudjuk, hogy a bálvány semmi a világon és nincs más Isten, hanem csak egy:” — akire vonatkoznak szent énekünk szavai is:

„Hiszek, vallok én egy Istent,
Ki magától való és szent,
Kinek neve Atya Isten,
Hasonló több hozzá nincsen.”

Ez az, aki „kezdetben“, évezredekét tevő napok alatt, e világot teremtette, s teremti, alkot ma is szüntelenül, az ő láthatatlan, de a nagy mindenség minden pontján megnyilatkozó erejével. — Aki alkotott minket is — porból, vagy az örök fejlődés törvényén alapuló átfarmálódás útján, de mindenesetre a „belénk lehellett“ okos és halhatatlan lélekkel felruházottan. Aki — mindenek felett — Atyánk nekünk, akihez, mint gyermek szüleihez, bizalommal fordulhatunk örömünk verőfényes s bánatunk borús napjaiban egyaránt. Akinél a dorgálás, a fenyítés is jóakaratnak a kifejezése; kinek kegyelme, jósága, szeretete határtalan.

Ez az Isten a mi Istenünk? . . . Hogyan? kérditek. Hát nem a keresztényeké általában?! . . .

Valóban úgy kellene lennie!

Ám — sajnos — akadtak, akik az idők folyamán több tekintetben messze eltávolodtak a Jézus tiszta, világos tudományától. Akik, meggyőződésüket követve-e, jóhiszeműleg-e vagy más okból és érdekekből? — ez nem tartozik ide — Pál apostol szavai szerint „A halhatatlan Istennek dicsőségét elváltoztatták a halandó ember ábrázatjára és tisztelték, szolgálták a teremtett állatokat, hátrahagyván a Teremtőt.“

Csodálkoznunk lehetne, ha a történet által felmutatott okokból ezt meg nem értenők, hogy a Jézus magasztos, fenséges és — mindenek fölött — tiszta, világos isten-hitét miként elegyítették a józan ész által el nem fogadható babonás, homályos elméletek tömkelegébe. Hogy miként vitatkoztak — a kereszténység megalakulása után már néhány száz évvel — napokig, hetekig egyetlen „i“ betűcske felett, amely vitatkozás lőn alapja annak az emberi értelem által soha meg nem érthető vallási elméletnek, amelyet „szentháromság“ néven ismerünk, s amely épen főként a Jézus istenhitével áll legélesebb ellentétben.

Ez az Isten a mi Istenünk — nem a dicsekedés hangján, vagy a felekezeti elfogultság szemüvegén tekintve állítjuk hát ezt, hanem az apostol szavaival szólva: „Mi pedig prédikáljuk a Krisztust.“

Úgy van, afiai, mi prédikáljuk a Krisztust; prédikáljuk

az ő tiszta evangéliumát, amely — mint kristály tiszta patak a millió virágokkal pompázó völgy ölén, minden ponton kicillámlik átlátszó vizével: úgy tűnik ki a maga átlátszó tisztaságával az „írások“ virágos mezején.

Olvassátok el, afiai, az evangéliumokat. És ha figyelemmel olvassátok, bizonyára ti is külön tudjátok választani az ő tudományának tűzpróbát kiállott tiszta aranyát azoktól a részint igaz gyöngyöktől, részint kevésbé értékes hamis ékszerektől, melyekkel körül rakták az aranyat, vagy a szeretet, ragaszkodás, csodálat nemes elfogultsága, vagy más érdekek, célok.

Olvassátok el, és látni fogjátok ama názáreti egyszerű ácsmesternek fiát, aki maga is egyszerű, szegény és alázatos, ha lelkében nemes és fenkölt is volt. S amint ott járkal Gallileának „örök tavaszban mosolygó napfényes mezőin“, s most ennek érett kalászain, liliomain, majd a hűs olajfák titokzatos csendjén, vagy a Libanon cedrusainak lombusogásán elmerengve hallgatja a tenger csendes morajlását gyönyörködve az ég csillagmilliárdjain: képzeljétek el, mint csodálja ő — mint annyi más nemes lélek — e jelekben a teremtő, alkotó erőt, aki „ruhazza az ég madarait és mezők liliomait.“ Oh e csodálatban, amelyet minden mondatából kiolvashat az éber figyelem, a hódolat, az alázat nyer kifejezést, afiai! A teremtett lény hódolata, alázata és meghajlása az előtt, akit ő alkotójának, teremtőjének hisz és érez. Képzeltetni-e, hogy ő — különben is honfitársainak egy Isten hitében nevelkedve — mást hinne és képzelné azon az egyen kívül, vagy oly vakmerő lenne, hogy éppen saját magát állítaná oda társul?! . . . Nem! Ennek ellentmond minden lélek-tani ismeret és helyes következtetés.

De hát nem az egy Istent hirdeti-e ő kifejezetten is minden helyen és alkalommal? Nem őt hirdeti-e, — aki lélek, atya, — szavaival, cselekedeteivel?

Elmegy hozzá egy jóakaratú ifjú, és tudakozódik az örök élet felől. Amidőn őt „jó mesternek“ szólítja, nem első dolga-e válaszában tiltakozni a „jó“ cím ellen, kijelentvén, hogy: „nincs más jó az egy Istenen kívül“?!
4

Elmegyen hozzá a ravaszkodó, álnok ellenség, és kísértgető szándékkal fölveti a kérdést: „melyik minden parancsolatok között az első”? Habozás nélkül feleli: „Minden parancsolatok között az első ez: „Halljad Izrael, a mi Urunk Istenünk egy Úr!”

A hagyományos szertartások nyögét lelkében hordozó samariabeli nő véleményét kéri, hol kell az Istent imádni, az ősök által kijelölt helyen-e, vagy Jeruzsálemben? Halljátok meg erre a mai korban is számottevő felvilágosodottság feleletét: „Az Isten lélek, és akik őt imádják, szükség hogy, lélekben és igazságban imádják.”

Ő megkísértést szenved a pusztában, mint minden más húsból és vérből alkotott lény, testi indulatoktól, vágyaktól, gyarlóbb érzelmektől. De ő legyőzi ezeket. S legyőzi eme jellemző és nekünk is félremagyarázhatatlan bizonyosságot nyújtó szavakkal: „Eredj el sátán, mert meg van írva: csak a te Uradat Istenedet imádjád, s ő neki szolgálj.”

Kell-e még több és kétségbe vonhatlanabb bizonyosság?!

Hát bármit mondjanak és bármint vélekedjenek mások, legyen nekik az ők hitök szerint. Ám mi erős meggyőződéssel valljuk a szentlecke szavaival: „mi a Krisztust prédikáljuk”. A Krisztus által hirdetjük „az Isten hatalmát és bölcsességét”; az egy Istent, aki Atya, lélek.

Mi hisszük, érezzük, — mert minden helyes lélektani ismeret és józan vizsgálódás erről győz meg — hogy a mi Istenről való hitünk ama názáreti Jézus nagy szellemének kisugárzása, hű kifejezője.

Mi hisszük, hogy minden, ami ezeken kívül Istenről hirdettetik, az evangéliumok és apostoli írások téves értelmezésén és hiányos ismeretén alapszik; a tiszta kereszténységgel, a Jézusi evangéliummal ellentétben áll, Istent és Jézust egyaránt kicsinyíti.

Hogy vallásunk hitelvei a Jézus életében és tanításaiban gyökereznek ezt bizonyítja.

II.

Hitünk az emberi léleknek Istennel való rokonságában s az embereknek ezen alapuló sorsában, hivatásában.

A vallásnak — természetszerűleg — második lényeges tárgya az ember.

Ki tagadná, hogy fontos e tárgy?!... Ki tagadná, hogy — bár az Istenséghez képest csak elenyésző semmiségek vagyunk, mint a csepp az oceánhoz, mint porszem az égbenyúló sziklához mérve, de — a múltnak történeteit, a tényeket, napi eseményeket vizsgálva, jelentékeny szerepünk és hivatásunk van e földön?!...

Ki tagadhatná, hogy szellemünk, elménk, lelki tehetségeink által csakugyan hivatva vagyunk, hogy a szent könyv szavai szerint „Hajtsuk a földet birodalmunk alá”.

Különben, ha semmi egyéb nem mutatná is, nem elég élénken igazolja-e az embernek fontosságát az a sok irányu vizsgálódás, amellyel emitt testének alkotását, tulajdonságait, amott lelki tehetségeit s ennek megnyilatkozásait természettudósok, orvosok, bölcsészek, történetírók nap-nap után — számnélküli tudós intézetben találgtatják, elemezik.

Bár minden ilyen vizsgálódást méltányolnunk lehet, mint a régi görög bölcs eme fontos tanácsának: „Ismerd meg magadat” — megvalósítására irányuló hasznos törekvést: még is lehetetlen első helyet nem adni e tekintetben a vallás szerepének és törekvéseinek. Már csak azért is, mert azok között a megoldatlan kérdések között, amelyek a több ezeréves vizsgálódások mellett is fennállanak, sok olyan van, amelyre csak a vallás adhat feleletet megnyugtatólag.

Valóban nem lehet szebb feladat, mint a vallásé! Nem lehet szebb, s egyuttal fontosabb feladat, mint az embernek alkotása, sorsa, hivatása, Istenhez való viszonya, s más hasonló kérdésekre nézve megnyugtató, lelkesítő, fölemelő feleletet adni! Mint az Istennek eme, a földön „uralkodó” teremtménye elébe olyan célokat, eszményeket állítani, amelyek őt sarkalják, erőit folytonos munkásságban, önértékét szüntelenül ébren tartják!

Ha a festő, a szobrász egy szép emberi arcnak, egy szabályos termetnek rajzával fel tudja ébreszteni a nemes gyönyört, sőt ösztönt is ad a magunk fejlesztésére: mennyivel inkább módjában áll ez azoknak, akik a lelki élet tanulmányozására vannak hivatva.

Sajnos, hogy azok az elvek, amelyeket az emberre vonatkozólag a különböző keresztény felekezetek felállítottak, bár mind egy alapon látszanak nyugodni, t. i. a Jézus személyén és evangéliumán, mégis igen nagy eltéréseket mutatnak, mind a Jézus személyéről való vélekedésekben, mind az ő szép evangéliumának értelmezésében.

Az ember Istennek gyermeke. Porból való ugyan, de lélekkel felruházott. Nagy tehetségek és nagyra hivatottság mellett sok gyarlósággal és fogyatkozással. A bűntudat súlyától nyomva gyakran, de mindig a bűnbocsánat, sőt a túlvilági jutalom reményével a szívében... Ezekben körvonalozhatók azok az elvek, amelyek a keresztény vallásoknak csaknem mindenikében helyet foglalnak.

Ámde ezek mellett mennyi téves, a szent írás helytelen értelmezésén alapuló, a világosan gondolkozó értelem által meg nem érthető, s főként a Jézus gondolatvilágával össze nem egyeztethető tétel, állítás?!

Említsem-e az „eredendő bűn”-ről szóló tanítást; azt az emberi lelket teljesen elcsüggesztő, lehangoló tant, amely szerint az emberi természet az első pár ember bűne következtében teljesen megromlott, s elvesztette a jóra való eredeti erejét és tehetségét?!

Említsem-e az „előre elrendelés” kérlelhetetlen és kegyetlen gondolatát, amelynél fogva Isten némelyeket örök boldogságra, másokat örök kárhozatra előre kiválaszt?!

Említsem-e ezekkel szemben a Jézus érdemének, a gyónásnak s más külső kegyeszereknek, ceremóniáknak vélt, titkos és nagy kiengesztelő hatalmát?!

De említsem-e főként a Jézus személyére és szereplésére vonatkozó sajátos és titokzatos elméletet, amely szerint ő, aki — mint az atya — eleitől fogva létezett, egy időre emberi alakot öltött, hogy eképpen mutasson nekünk példát, s főleg bűneinket eltörölve, az örök kárhozattól megváltson?!

Oh, milyen messze állanak ezek a mi vallásunk tiszta, egyszerű de egyszerűségében nemes, fenkölt elveitől!!...

Bár tudom, hogy ismeritek ez elveket — hiszen ebben növekedtetek, ez volt ama „tejnek itala”, amelyet szeretett

vallásunk, második anyánk emlőjéről szivlatok — mégis engedjétek meg pár vonásban előtökbe állítanom ezeket!

Isten a mi atyánk. Tehát mi az ő gyermekei vagyunk.

Mi következik már most az atya és gyermek fogalmából legtermészetesebben? Minden esetre legelsőbbben az, hogy legyen közöttük hasonlóság, legyenek lényekben rokon elemek. Nos, ezt a hasonlóságot fejezzük ki, amikor a teremtés könyvével együtt mi is valljuk, hogy: „Formálta az Isten az embert a földnek porából, és keblébe élő lelket lehellett”.

Testünk hát por ugyan, de a test mellett a lélek is alkotó részünk. És ez a lélek összeköt minket az Istennel, mert az az Isten lelkének kisugárzása. Ez a lélek nemcsak fölemelhet minket a föld porából, hogy uralkodjunk az állatokon s a bennünk levő állatiasságon egyaránt; hanem az Istennek „szent lelkétől”, mely az „igazság lelke” — ihletve, az „értelemnek felvilágosítása, szívnek megtisztítása, az akaratnak megerősítése” által megtanít kitartóan lelkesülni, s küzdeni a szép, jó és igaz mellett. Amely minket csodás, rendkívüli dolgokra vihet, amint vitte Jézust, az első pünkösti apostolokat és sok más jeles kiváló embert.

De az atya és gyermeke közötti viszonyoknak van még egy fontos következménye, afiai! És ez a közöttük levő kölcsönös szeretet, amely nyilvánul az atyának gyermekei iránti, személy válogatás nélkül való jóakarátában; a gyermekeknek pedig atyjuk iránti bizalmában, engedelmségében.

Istennek e szeretetét hirdeti a mi vallásunk, s hirdeti ennek folyamánként azt a részrehajlás nélküli igazságosságot, amelynél fogva ő nemcsak alkotásunkra nézve tett egyenlőkké, testvérekké minket, hanem egy közös nagy hivatás által is. — És e tekintetben nincsen kivétel az emberek között egy sem. Nem kivétel még „ama szent és igaz” sem, akiben „bűn és álnokság nem találtatott”. Mert amiben ő tőlünk különbözött, az semmi egyéb, mint az, hogy ő hivatását tökéletesen betöltötte, s eképpen élete és cselekedetei által csakugyan „példát” adott nekünk.

Miben áll már ez a közös nagy hivatás?!... Nem fejezhetnők ki szebben, mintha azt mondjuk, hogy az istenszeretetben — és e szeretetnek nemcsak szavakkal, hanem

az Isten akaratát munkáló cselekedetekkel való kifejezésében. Minthogy pedig Isten akarata a mi boldogságunk: hivatásunk — bármely sorsban, állásban, helyzetben — saját magunknak, mieinknek és minden embertársunknak boldogítására a testvériség elvéből folyó igaz, őszinte törekvés.

E hivatást azonban nem úgy kell teljesítenünk, mint rabszolgának, akit korbáccsal is kényszerít felügyelője. Emberi méltóságunkat azzal is tetézte az a jószágos atya, hogy szabad akaratot adott; hogy eképpen saját érdemünk legyen a jószág és erény; valamint saját szégyenünk és hibánk a véték és a rosszság.

Sajnos, hogy éppen e kitüntetés az, amellyel az ember — a testnek gyarlóságából — leggyakrabban visszaél! Sajnos, hogy az a lelkiismeret, amely a jónak és a rossznak megkülönböztetésére adott tehetség, mint lelki tükör, gyakran tesz bizonyosságot ellenünk! Oh mert — költőnk szavai szerint:

„... az ember gyarló, gyenge lény,
Sokszor jár a bűnök ösvényén“.

Mily boldogság, mennyire megerősítheti Isten jószágába helyezett hitünket az a tudat, hogy az embernek e bűnös állapotában is lehet reménye, menedéke! Mert

„Az isten jó, nem soká haragszik;
A dorgáló felhők torkait bezárván
Ujólá mosolyg... a megengesztelődött
Isten mosolygása: tündöklő szívárvány“.

Amint a költő mondja. Vagy amint hitünk — a szent írással egyezően — tanítja: „Kegyelmes és irgalmas az Úr és késedelmes a haragra“. Csak egyet kíván az ő gyarló, esendő gyermekétől: azt, amit a „példabeszédek“ írója így fejezi ki: „Szerelmes fiam, adjad én nekem a te szívedet“! Csak a megbánást, töredelmet, a jóra való igaz szándékot.

Egy lehet csupán még ennél is megnyugtatóbb, föl-emelőbb. Az a hit, amely a jókat, igazakat biztatja. — Oh mert ki tagadhatná, vannak a nagy Sodomában — hacsak ötvenen is, — akik az erénynek, a becsületnek rögzös útján járnak. Járnak sokszor anélkül, hogy ezért egyéb jutalmat nyernének e földön lelkiismeretük helybenhagyásán kívül.

Oh mily megbecsülhetetlenül drága kincs ezekre tekintve az örök élet hite, a sírontúli jutalom reménye, amelyet Pál apostol szavaival eként vallunk: „Isten megfizet, kinek-kinek az ő cselekedetei szerint“; „a jókat megjutalmazza, a gonoszokat megbünteti, mert nincsen Isten előtt személyválogatás“.

* * *

Am amidőn hitünknek e tanításait elfogadjuk és hirdetjük, nem magunkat, a „Krisztust prédikáljuk“.

Hogy erről meggyőződhetessetek jertek ismét néhány pillanatra a Jézus evangéliumának kies mezejére. Jertek és gyönyörködjünk egy evangéliumban, amely, „lélek és élet“, s gyönyörködjünk egy életben, mely a legszebb evangélium. Meg fogtok győződni, hogy „soha ember még úgy nem szólott;“ hogy soha senki még az embernek az Istenhez való viszonyát s ezen alapuló sorsát, hivatását oly világosan és szépen kifejezésre nem juttatta.

„Ne gyűjtsetek magatoknak vagyont e földön... hanem gyűjtsetek magatoknak kincset a mennyországban... mert ahol vagyon a ti kincsetek, ott leszen a ti szívetek is.“ „Ne legyetek szorgalmatosak a ti életetekről... sem a ti testeitekéről!... nemde nem nagyobb-e a lélek, hogy nem az eledel! a test hogy nem az öltözet?!“ „Keressétek először Istennek országát és annak igazságát, és mindenek megadatnak nektek.“ Mert „nem csak kenyérrel él az ember, hanem Istennek minden igéjével.“ Mert „mit használ valakinek, ha mind e világot megnyerné is, ha az ő lelkét elveszti.“

Nem az embernek méltóságát, magasabb hivatását fejezik-e ki e szavak? Nem azt fejezik-e ki, hogy az ember több mint test és vér, hogy Istennel rokon, s hogy az embernek ezt a méltóságát meg kell becsülnie, s e megbecsülést ki kell nyilvánítania önmagának fejlesztése s nemes törekvései által?!

„Legyetek a ti menyei Atyátoknak fiai!“ — ime az emberi hivatásnak rövid, de annál többet kifejező összege! Amely míg egyfelől a kötelességeknek egy végtelen sorát foglalja magában, másfelől azt is kifejezi, hogy e kötelessé-

gek mindnyájunkkal közösek, akik csak emberek, tehát a menyei atyának a fiai vagyunk.

Ámde „nem minden, aki ezt mondja: Uram, Uram, megyen be a mennyeknek országába.” — A közös kötelességek betöltése nem szavak által történik; nem is a külső kegyeskedésnek élettelen cselekedetei által; mert csak a „tiszta szívűek, az irgalmasok, a békességre igyekezők, az alázatosak, s akik éheznek és szomjuhozzák az igazságot” — ezek ama „boldogok,” akik „Isten fiainak mondatnak.” Azok pedig, akiknek „igazságuk fennebb nem bővölködik az írástudók és farizeusok igazságánál, nem mehetnek be a mennyeknek országába.” Hiszen „melyik minden parancsolatok között az első? „Szeressed a te Uradat Istenedet teljes szivedből, lelkedből, elmédből, erődből. És a másik hasonló chez: Szeressed felebarátodat, mint tenmagadat.”

Mi lehetne más egyéb az emberi közös hivatás, mint e minden parancsolatok között az elsőnek, a teljes szívünk szerint való szeretet törvényének betöltése, Istennel és embertársainkkal szemben a meleg szeretet és ragaszkodás által sugallott kötelességek teljesítése.

Midőn azonban Jézus az emberi hivatást oly szépen kijelölte, korántsem volt ő az emberi gyarlóságok és fogyatkozások ismerete nélkül. Hiszen nem ő állapítja-e meg a szomorú igazságot amidőn tanítványait vigyázásra inti, hogy: „a lélek kész, de a test erőtlens.” De viszont nem ő-e az is, aki egyfelől a jókat, a menyei atyától jövő jutalommal — ama „mennyben levő bőséges jutalom”-mal — biztatja, másfelől a gonoszokat éppen olyan erővel rettentí? De nem ő-e az is, aki a menyei Atyának bűnöket megbocsátó, végtelen kegyelmét hirdeti, hogy eképpen a gyenge ember gyarlósága tudatában se csüggedjen el, sőt a megtérésre hathatós ösztönzést nyerjen?!

Olvassátok el csak, afiai, az ő evangéliumát, és azok között az egyszerű szép példázatok között „a tiszta buzáról és konkolyról” szóló mellett ott találjátok „az elveszett juhról” és „a tékozló fiuról” szólókat is. S ha megtanuljátok ezekből azt, hogy amiképpen „a konkolyt egybe gyűjtik és

megégetik”, úgy azokat, akik hamisságokat cselekedtek, vetik az égő kemencébe, s „ott leszen sirás, fogcsikorgatás,” — megtanulhatjátok azt is, hogy „az igazak fénylenek, mint a nap az ő atyjuknak országában”, ahol „örök élete vagyon annak, aki hallgatja Jézustól e beszédeket és hiszen annak, aki őt elbocsátotta.”

De megtanulhatjátok főként azt, ami ama jóságos menyei atyának hozzánk való végtelen szerelmét, valóban meghatározó színben tünteti elénk; azt, hogy az isten nem akarja, hogy senki elvesszen, mert nagyobb öröme van neki egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon.

Ime afiai — már csak ennyit említve is föl — kérdezhetem tőletek: avagy nem a „Krisztust prédikáljuk-e”?!

Ám bárki, bármit állítson, én csak az Isten és ember-szeretet utolérhetetlen nagy apostolára tekintek, s nekem ez az egy is elég ama meggyőződése megerősítésére, hogy mi, amidőn a mi vallásunk hitelvei szerint az emberi hivatást hirdetjük, valóban a Jézus szellemét terjesztjük.

S hogy az unitárius vallás hitelvei a Jézus életében és tanításaiban gyökereznek, ezt bizonyítja végül:

III.

Hitünk az emberiségnek örök igazságokon alapuló folytonos haladásában.

Beszédem eddigi folyamán, megismertük az egyes embernek alkotását, sorsát, hivatását; láttuk, hogy ő Isten gyermeke, s mint ilyennek a tökéletességre törekvés nagy célja van elébe kitűzve.

De ha nem mondanám is gondolhatnátok, hogy e célnak elérésére milyen rövid az az „arasznyi lét”, ameféle csak olyan, mint „füst és pára,” „mint árnyék a földön, melyben állandóság nincsen.” S e rövid életben is mennyi hátráltató akadály és gátló gyarlóság: nem is említve azokat az életpályákat, amelyeknek képét ott künn a sírok honában azok a derékban kettétört oszlopok olyan szomorúan találó igazsággal rajzolják előnkbe.

Még mindég maradnak fenn hát kérdések, amelyek fe-

leletre várnak; még mindig kérdésnek marad: mi célja, sorsa van hát az összesnek, az egésznek? S ha van célja, lesz-e idő — s mikor és hogy lesz az — amidőn ez elérve, betöltve lesz?

Más szavakkal: van-e, lesz-e haladása az emberiségnek, mindig tovább, mindig fennebb?!... Vagy csak minden ok és cél nélkül — csupán a véletlen kedvteléséből — jelent meg a föld Ura a világ színpadán, hogy aztán gépiesen jöjjenek és tűnjenek a nemzedékek egymás után; hogy az egyik építsen, a másik romboljon — az egyik emelkedjék, a másik süllyedjen; egyik többet, a másik kevesebbet tévedjen; mindenik éljen, örvendjen és szenvedjen egy ideig, s aztán egyszer csak — ... amikor szerepe és ideje lejárt — éppen olyan indokolatlanul, mint ahogy jött — eltűnjék nyomtalanul...

Midőn e kérdésekre az emelkedettebb gondolkodás nevében feleletet adunk, nem annyira az egyes felekezeti hittételeket találjuk magunkkal szemben, hanem inkább hitnélküli — s nem egyszer a magával is meg hasonlításban levő, de mind amellet is öntelt — „világi“ bölcsesség kérkedő, nagyhangú állításait, amelyeknek büvkörében s zeg-zugos labirintájában — a hit Ariadne fonala nélkül, — bizony nem egyszer eltévednek a kicsinyhitű, törpe lelkek. — Mert ha vannak is emelkedettebb gondolkodásúak, akik erre a szép végeredményre jutnak elmélkedéseikben: „Mondottam ember, hogy küzdj és bizva bizzál!!“: — vannak viszont fölös számmal olyanok is, akik — különösen és éppen — az emberiség hivatására s jövőjére vonatkozólag sokszor nagyon is lehangoló véleményeket alkotnak és terjesztenek; olyan véleményeket, amelyek — mintha szándékosan csak töprengésünket akarnák szüntelenül éreztetni — csupán arra alkalmasok, hogy nagyon is alantjáró állatias célok munkálásában, vágyaknak kielégítésében láttassák velünk az élet egyedüli célját; hogy az evangéliumi gazdag eme életszabályára vezessenek: „Nyugodjál, egyél, igyál én lelkem, mert sok esztendőkre eltelt javaid vannak.“

Mi más a mi vallásunk tanítása, mi más a mi hitünk e kérdésekre nézve?!

Az afiai, hogy az emberiség élete nem ok és cél nélkül való. Az, hogy az emberiségnek nagy és nemes hivatása a folytonos előrehaladás.

Mi gyakran látjuk azt kicsinyben, hogy amit az egyik ember megkezdett, de bevégezni — az idő rövidsége, vagy más akadályok miatt — nem tudott, azt folytatja és bevégez a másik ember. Így van ez nagyban a korszakokat, nemzedékeket tekintve is. És ha tán egyik vagy másik emberöltő élete tévedést, vagy éppen visszaesést mutat is, azt egy másik, harmadik fokozott munkássággal, igyekezettel helyrehozza. Mert ha állanak is elő időkoronként kicsinyes célok, ha néha több-kevesebb ideig, kevésbé nemes érdekek szolgálatába szegődnek is egyes nemzedékek, időszakok: de az örök eszméknek, örök igazságoknak — bárha ezek el is homályosodnak néha a gyarló ember előtt — varázsa, becse, hatalma soha el nem mulik teljesen. Ha hitlen lesz is ezekhez ideig-óráig egyik-másik időkor, a következő már bűnbánattal, újuló lelkesüléssel tér vissza azokhoz, mint valami elhagyott, szent oltárokhoz.

Meddig tart e haladás? Örökös-e az, vagy időkhöz kötött? Mikor lesz elérve a cél, s mi lesz azután?

Talán az idők végéig; talán addig, amíg a teremtettség az alkotót utól éri; amíg az atya gyermekével találkozik és szeretetben egygyé olvadnak; vagy amíg „léssen egy akol és egy pásztor“?!... ki tudná ezt megmondani, ki lenne olyan merész, hogy erre feleletet adni csak meg is kísérelje?!... Nekünk elég ha hisszük, hogy csak e haladás lehet az embernek a célja. Nekünk elég ha tudjuk, hogy ezt kell hinnünk, mert ezt hinni jól esik. Mert csak e hit egyedül nemes, fölemelő. Mert csak e hit egyeztethető össze úgy az isteni végtelen jósággal, hatalommal és tökéletességgel, mint az ember alkotásával, lényével, méltóságával.

Ám egyet határozottan állíthatunk. Hogy ezt a haladást nem ez vagy az az egyház mozditja elő a maga hittételeivel, vagy szertartásaival, mert azt ilyen eszközökkel sem elősegí-

teni, sem hátráltatni nem lehet. A haladás útja a szabadság, a folyton terjedő, növekvő világosság útja, amely — ha egy-ideig tán igen is, de hosszasan korlátokat nem tűr. Vagy amint a hírneves Channing is kifejezi: „A kereszténység haladása előtt, amelynek folytonosnak kell lenni, s amely csak egy más elnevezése az Atya „lélekben és igazságban“ való imádásának, meg nem állhat a hajdankornak egyházi formáságokhoz és szervezetekhez való babonás ragaszkodása.”¹

Hanem igenis előmozdítja e haladást az örök eszmék, igazságok szolgálata, megvalósításának munkálására való törekvés. S minden egyháznak és társaságnak csak annyiban van jövője, amennyiben az eszméket és igazságokat első helyen írja zászlójára.

* * *

És vajjon nem a „Krisztust prédikáljuk“-e akkor is, amikor ezeket hirdetjük?!

Ismét csak az ő szép tanításaihoz, az evangéliumokhoz utasítalak titeket elsősorban, afiai! Nem olvastátok-e onnan, vagy nem hallottátok-e nem egy ízben az „Istenország“-ról? Ha igen, tudhatjátok, hogy e magas cél, e szép eszmében való hit emelték az ő nagy lelkét, kölcsönöztek annak szárnyat. S bizonyára, ha valami, úgy ez magyarázhatja meg leginkább az ő önfeláldozó, erkölcsi bátorságát.

És nem hallottátok-e azt is, hogy „mikor jön el az Istennek országa“? Tudnotok kell: „Nem jön el úgy az Istennek országa, hogy ember eszébe vehetné. És nem mondják ezt: ime itt, vagy amott vagyon, mert az Istennek országa ti bennetek vagyon.“

Eljön az, el kell annak jönnie, mert „az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédeim semmiképpen el nem múlnak“. mert „egy kis „jóta“ vagy pontocska el nem mulik a törvényben, mig nem abban mindenek beteljesítettnek.“ El kell jönnie, mert „eljön az idő, amikor az igaz imádók imádják az atyát lélekben és igazságban, mert az Atya ilyeneket keres, hogy őtet imádják“. S ha tán most még „sok dolgok vannak

¹ Lásd: Channing E. Vilmos: Válog. művei II. k. 29. l.

is, melyeket mondhatnék, de el nem hordozhatjátok: eljön az igazság lelke, s minden igazságra vezérel titeket“, — s „ama vigasztaló szentlélek, akit az atya az én nevemben elbocsát, megtanít titeket mindenre.“

Nem az emberiség haladásában való hitet fejezik-e ki mind eme szavak? S nem fejezik-e ki a hitet el nem muló erejében és hatásában az örök igazságoknak, amelyekben s amelyek által az isteni szentlélek folytonosan hat — egyesekre kiváló mértékben ugyan — de a tömegeknek lelkére, érzésére is.

S hát mindazokon kívül, miket felsoroltam, nem szolgáltatnak-e nekünk támaszt az emberiség örök igazságokon alapuló haladásában való hitünk erősítésére olyan tények is, amelyek a Jézus örök időkre szóló, áldásos munkájával vannak kapcsolatban, s amelyek, mint ennek most is élő és ható következményei állanak előttünk? Nem szolgáltat-e támaszt főként a keresztény emberiség fejlődésének s általán a kereszténységnek történelme? Ha látunk is ennek lapjait forgatva sötét korszakokat, eltévelyedéseket, ferde kinövéseket, ki tagadhatná a keresztény eszméknek — és kölcsönösen ama sarkalatos nagy elvnek: az általános emberszeretetnek — folytonos terjedését, hódítását, megnyilatkozását egyesekben, mint intézményekben?!

* * *

De még erősebb bizonyosságunk is van nekünk ezeknél arra, hogy mi a Jézust prédikáljuk.

Mindeneknél erősebb bizonyosságunk van az ő életében, amely legszilárdabb kezesség éppen az emberiség haladásának lehetőségére nézve.

Mi nem tartjuk Jézust istennek, sem az Istenség részének. Nem hiszük, hogy ő, mint isten, emberi alakot öltött volna magára, hogy eképpen adjon példát nekünk, hogy egy ideiglenes szerepet e földön betöltsön. Mert ezen esetben példája nem lenne oly hathatós. Ez esetben ama fenmaradott emlékek, az evangélium által megőrzött tények, amelyek az ő emberi életmegnyilvánulásairól szólnak — összehasonlítva

az Isteni természettel szükségképpen együtt járó tulajdonságokkal, mint amilyenek a mindentudás, jövődöbe látás is — az ő egész életét a színjátszás, tettetés jellegével homályosítanak el.

Mi nem tartjuk őt emberré lett istennek. Többnek, nagyobbak látjuk őt ennél: — Isten legjobb fiának, — az emberi tökéletesség, igaz élet eszményképének. (Ilyen értelemben nyilatkozik róla a hírneves francia tudós Renan is, amidőn „Jézus élete” című könyvét eme nevezetes szavakkal végzi be: „Az emberek fiai között még nem született nagyobb Jézusnál.”)

És nem „jelek és csodák” azok, amelyek ezekről meggyőznek minket. Elég nekünk látni az ő életének emberi, de emberiségükben is fenséges megnyilvánulásait. Azt a szeretetet, amely nem szórakozás, kedvtelés célját szolgálta; mely hiúságot, önzést, érdeket kizárva, a bűnösök, szegények, megvetettek iránti nemes részvét által a magasztosság fokára emelkedett; amelyért a mai embernek le kell vetkeznie nemcsak a hidegséget, hanem rangkórságot, kényes izlést, előítéletet, büszkeséget, s meleg érzéssel, önfeláldozással leszállni sötét mélységekbe, a nyomor, bűn, elaljasodás fertőibe, hogy lelkeket mentsen meg s emeljen föl a magasabb öntudatra, hogy korszakokra terjedő, teremő, újjá szülő munkát végezzen; azt a szeretetet, amelyet oly hiven jellemez Channing e szavakban: „Az embert, mint embert szeretni oly szeretettel, mely a gyűlölt samaritánusra, valamint a megvetett publikánusra egyaránt kiterjedett, ez volt a vonás, mely Jézust megkülönböztette nemzetének, sőt az egész világnak legjobb embereitől is.”¹

Nekünk elég csupán ezt a szeretetet is látnunk!

De hát még az a lelkesedés, kitartás és bátorság, mellyel eszméiért küzdött! . . . S az a fenséges léleknyugalom, amellyel szenvedéseit mindvégig tűrte, az a „bántalmakon való felülemelkedés”, mely a keresztfán is így tud szólni: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekesznek.”

Nem lehet-e, afiai, az ilyen életet a tökéletes igaz élet

¹ Lásd: Channing E. Vilmos művei IV. k. 138. l.

eszményképének állítanunk? Nem többet jelent-e ez nekünk, mintha őt földre szállott isteni lénynek tekintjük? S mindenek felett, nem inkább szolgálhat-e erősségül ez élet az emberiség haladásában vetett hitünknek?

* * *

Keresztény afiai! Az elmondottakban — azt hiszem — sikerült kifejtennem és bebizonyítanom előttetek azt, hogy mi „a Krisztust prédikáljuk”: hogy a mi unitárius szent vallásunknak hitelvei a Jézus életében és tanításaiban gyökereznek.

Mi következik ebből reánk nézve? — mondjam-e, részletezzem-e ezt nektek?

Azt hiszem, megfelel erre helyettem a ti szívetek: meg sugja ezt nektek vallásotok iránti meleg érzésetek is!

Azért hát — minden hosszabb fejtegetés mellőzésével — egyszerűen csak ezt mondom nektek; ragaszkodjatok e valláshoz, szeressétek azt, legyetek annak hű fiai!

Legyetek hű fiai most már nemcsak azért, mert ez eleitől fogva a ti lelki életetek táplálója, gondozója, hű dajkája, s az lesz — ha el nem hagyjátok — koporsótokig; nemcsak azért, mert ez őseitektől reátok maradt szent örökség, amelyre tekintve így kell szólanotok: „Oltalmazzon az Ur engem attól, hogy másnak adjam át az atyámtól nyert szent örökséget”; nemcsak azért, mert ez előttetek ismerős, kedves, megszokott: hanem legyetek hű fia, ragaszkodjatok hozzá, szeressétek azért is, mert e vallásnak tanításaiban az emberiség legnemesebb alakját, érzés és gondolatvilágát látjátok, mint hű tükörben, visszatükröződni. Ti nemes büszkeséggel mondhatjátok — vallásotokra tekintve: „Nem szégyenlem a Krisztus evangéliumát.”

Szeressétek vallásotokat! És e szeretetet mutassátok ki nemcsak szavakkal, hanem tettekkkel is; nemcsak hozzá való hűségetek által, hanem annak jó hírnevét, dicsőségét munkáló igaz jószágotok, tündöklő erényetek, élő, munkás hitetek által is.

És aztán ne csak hogy „megálljatok a szabadságban,

amellyel titeket a Krisztus megszabadított* — ne csak hogy ne „hajtassatok” erre meg arra „a tudományoknak bármi szele által”, hanem másokat is erősítsetek meg, sőt vezessetek — de mindig Krisztusi szeretettel és szelidséggel — jobb, igazabb meggyőződésre. Mert ezzel a ti mestereteknek szolgáltok, a Jézus Krisztusnak — akit „mi prédikálunk.” Ámen.

Kötelességeink teljesítése.¹

Irta: Kelemen Árpád lelkész.

Alapige: Máté IX, 9. „Kövess engem”.

„Kövess engem”! E szavakkal hívja el Jézus az adószedő Mátét tanítványául. Nem mondja neki: „jőjj velem, hallgasd beszédemet, figyelj tanításaimra; szólni fogok Isten atyai jószágáról, az ember felebaráti kötelességeiről, a hit megtartó erejéről, a szeretet egygyéfműző hatalmáról.” Egyszerűen csak ennyit mond: „kövess engem”! És ezzel mily sokat mond! Mintha csak így szólna: „jer, látogassunk el az egyes városokba, hol fényes paloták és mosolygó arcú emberek fogadnak . . . Jer és lásd meg, hogyan rántom le a képmutatás sok színben játszó leplét . . . Vagy jőjj velem a szelíden hullámozó kies tenger partjára, hol ügyeskező halászok „köföztetik hálójukat” . . . Jőjj, én megmutatom neked, hogyan kell kihalászni a veszni indult lelkeket a bűnök kavargó örvényéből, s ha még lehet, megmenteni őket az igaz élet számára. Avagy kísérj el a gyönyörű fekvésű halomokra, dús termésű völgyekbe, hol kergesienyerű szántóvetők jó reménységgel hintegetik földjükbe a tiszta, aranyszínű búzát. Mikor aztán a természetnek ez egyszerű, munkában kifáradt gyermekei egy kissé megpihennek, társaságukba vegyülök magam is, s ajkaimat beszédre nyitva, hintem az igazság és szeretet magvait a fogékony szívek termőföldjébe. És mindenütt, amerre csak járunk-kelünk, figyeld meg jól az emberekkel való érintkezésemet, bánásmódomat, tetteimet, életemet, s amint én cselekszem, te is törekedjél azonképp cselekedni, szóval: „kövess engem”!

¹ Pályadíjat nyert az 1909. évi pályázaton, megjelent a Keresztény Magvető 1910. évi 2. füzetében.